A jövő többet fog tanulni Gesell, mint Marx szellemétől

2017.05.27. 11:00

Simán bestseller lenne nálunk egy mostanában magyarul is megjelenő, pénzügyi témájú könyv, ha megközelítőleg annyira foglalkoztatná a pénz és a pénzrendszer működése a magyarokat, mint az ezotéria. Azért így is örülni fog a könyv megjelenésének az a jól látható hazai réteg, amely szereti az alternatív történelem- és gazdaságmagyarázatokat, és/vagy aggódik világunk egészsége miatt. Pláne, hogy ebben a könyvben nem is a magyarázaton, hanem a célon van a hangsúly: hozzunk létre egy válság- és kizsákmányolás-mentesen működő pénzrendszert! A szerzők szerint ugyanis bajaink nagy része közvetlenül a pénzrendszerünkre vezethető vissza. Ha az ideális állapothoz vezető út elsőre járhatatlannak is tűnik, jó néha ilyen rendszeren kívülre tekintő könyvet is a kezünkbe venni. Akkor is (vagy pláne akkor), ha az átlagnál kapitalistábbnak érezzük magunkat.

Először és eddig utoljára egyetemistaként foglalkoztatott az a kérdés, amelyről Bernard Lietaer és Stephen Belgin könyve szól, és amely ezekben a hetekben jelenik meg a magyar könyvesboltokban is a BankRáció.hu jóvoltából. Azon kevés közgazdász közé tartozom, akik jól ismerik a könyvben említett Silvio Gesell (1862-1930) német származású argentin közgazdász nevét, akiről Keynes egyszer azt írta (ezt az idézetet mint ziccert a könyv már valamiért kihagyja):

Azt hiszem, a jövő többet fog tanulni Gesell, mint Marx szellemétől.

Gesellről tudni kell, hogy ő dolgozta ki a legrészletesebben annak a "természetes gazdasági rendnek" az elméletét, amely kiiktatja a kamatot a pénz működési logikájából, és egy kizárólag az áru- és szolgáltatáscsere pénzigényén alapuló pénzrendszert mutat be. Az elmélet máig nem jutott tovább helyi kísérleteknél, amelyek csak rövid életűek voltak (támogató ismerőik szerint nem saját hibájukból, hanem külső körülmények és ellenérdekelt felek miatt, pl. a német Wära és az osztrák Wörgl város cserepénze a jegybanki tiltás és aztán a náci hatalomátvétel miatt ment veszendőbe). A könyv túlmutat Gesell elméletén, de szerzői bizonyos értelemben az ő szellemi örököseinek tekinthetők.

Össze fog omlani a pénzügyi rendszer, találjunk ki valami jobbat!Elsőre furcsa, hogy éppen egy hitelek összehasonlításával és közvetítésével foglalkozó portál adja ki magyarul az "Új pénz egy új világnak" címre hallgató kötetet, ráadásul **ingyenesen** letölthetővé tették a teljes változatot. Dicséri azonban az ötletgazdákat, hogy fényévekkel messzebbre látnak a saját pénztárcájuknál. A könyv ugyanis éles kritikával illeti a nemzeti jegybankok monopóliumára és különösen a banki hitelteremtésre épülő pénzt, pozitív példaként pedig azokat a korábban vagy ma is létező helyi pénzeket állítja elénk, amelyek a szerzők szerint lényegében megszabadítanának csaknem minden rossztól, amit a mai globalizált társadalmi-gazdasági rendszer számlájára írhatunk. Ilyen

- a társadalmi egyenlőtlenség növekedése (jelentős részben a kamatfizetés révén),
- a (bank)válságok ismétlődése és a gazdasági ciklusok túlzott kilengései (főként a túlzott eladósodás miatt),
- a környezetszennyezés és a klímaváltozás pusztító hatásai,
- az egyetemes etikai normákat figyelmen kívül hagyó vállalati profitmaximalizálás, vagy éppen
- a GDP mint a társadalmi-gazdasági fejlődést mérő mutatószám szinte kizárólagos használata.

A könyv erénye biztosan nem az, hogy a legkézenfekvőbb gyakorlati megoldást nyújtaná a diagnosztizált problémákra, alapos levezetést adna a gyógymódról, és megnyugtatóan bizonyítaná az orvosság hatásosságát. Ez a gyógyszeres doboz inkább olyan, amelyikbe nem helyezték el a betegtájékoztatót, így bár a dobozon jelzett összetevők valóban szóba jöhetnek a betegségre, a mellékhatásokkal és a gyógyszer használhatóságával kapcsolatban megmaradnak a kételyeink.

Csupa olyan példát hoz a könyv, amely a pénz legfontosabb funkciói közül egyet-kettőt (leginkább a felhalmozási funkciót) kiiktat, egy másikat (leginkább a forgalmi eszköz funkciót) viszont előtérbe helyez. Ez visszatérésnek tűnik egy szűk értelemben vett pénzt használó premodern korba, ugyanakkor a könyv inkább éppen a jelenlegi pénzrendszer egyoldalúságát hangsúlyozza: a szerzők szerint a mostani pénz olyan, mintha mindent kalapáccsal akarnánk megszerelni, miközben van csavarhúzónk és villáskulcsunk is. Olvasás közben mégis sokszor az az érzése támadhat az embernek, hogy a kalapács helyett a a csavarhúzót vagy a villáskulcsot javasolják a szerzők. Nehéz elképzelni például egy olyan gazdaságot, amelyben finanszírozók és finanszírozottak sem élnek, illetve a finanszírozási kapcsolatot kizárólag etikai normák vagy a hitelnyújtásra vonatkozó közösségi korlátok szabályozzák, pénzügyi érdekeltség nélkül. A helyi pénzek alapjául szolgáló korábbi elméletek a pénz forgási sebessége és ezáltal a reálgazdaság felpörgését várták a "kamatmentes" pénztől (hiszen időérték híján elvileg csak az áru- és szolgáltatáscserét segítené), ugyanakkor aligha ez mentené meg a földgolyó egészét a pusztulástól. Ez az ellentmondás sincs feloldva a könyvben.

Erénye viszont a könyvnek, hogy helyenként elismeri (ha közben át is csap "gazdasági világmegváltó" szándékba): kiegészítő, főleg válságok idején alkalmazható és nem a fejlett világ legfejlettebb pénz- és tőkepiacait sírba vivő valuták bevezetéséről lenne szó. Ezek a gazdasági visszaesések vagy kormányzati/piaci kudarcok idején átmenetileg valóban nagy szolgálatot tehetnek egyes közösségeknek. Különösen azokban az években, amikor a pénzkínálat egészségtelenül alacsony (pl. a félresikerült válságkezelés miatt a harmincas évek elejének Európájában), vagy a fiskális és monetáris stimulus egyaránt elégtelen a társadalmi kohézió erősítéséhez (lásd a mai Japán idősgondozási rendszerét). Van, amikor a helyi közösség tisztábban látja saját országa pénzügyi rendszerének működésképtelenségét. Arra még gyakrabban akad példa, hogy egyes cégek alternatív fizetőeszközt vezetnek be (ilyenek egyes vállalati kuponok) a saját termékeik iránti kereslet élénkítésére. Ahogy az állam is racionálisan dönthet bizonyos pozitív externáliák érvényesítése érdekében egyes ágazatok (pl. a turizmus) cafeterián keresztül történő élénkítése mellett. Ahogy azonban teljesen értelmetlen lenne minden állami juttatást cafeteria formában nyújtani, úgy nem sok teteje lenne annak sem, ha a globális pénzügyi rendszer más-más logika szerint működő, helyi vagy kisközösségi pénzrendszerek laza hálózataként működne. Bár a könyv nem egy antiglobalista kiáltvány, sokan a saját antiglobalista érvelésük részévé tehetik. Valószínűleg teszik is, hiszen a könyv hét év után érkezett meg Magyarországra. A könyv egyetlen fejezete szabhat gátat ennek: ez a Terra nevű globális pénzre vonatkozó javaslat, ami viszont nem annyira kidolgozott a könyvben, hogy érdemben kommentálni tudjuk.

Amiért a fenti fenntartásokkal is olvasásra ajánljuk a könyvet, az az, hogy beindítja a gondolkodást sok mindenről, amiről érdemes sokat gondolkodnunk. A teljesség igénye nélkül:

- a helyi és közösségi elszámolási rendszerek közelebb hozhatják egymáshoz egy település vagy közösség tagjait, hiszen növelik a tagok közötti társadalmi és gazdasági interakciók számát (a magyar nyelv mellett - nem véletlenül - a forintnak is lehet némi szerepe a magyar emberek egymásra utaltságában), bizonyos esetekben, különösen helyi válságok esetén érdemes ilyenekkel próbálkozni,

- a helyi kereskedelem fellendítése nemcsak a szállítás költségeit és a globális kereskedelmi kapcsolatok szerepét, de a kereskedelem ökológiai lábnyomát is csökkentheti, és javíthatja a leszakadóban lévő (külkereskedelmi passzívummal bíró) területek felzárkózási esélyeit,

- a helyi valuták lehetővé teszik, hogy egy-egy település vagy közösség részben leszakadjon a nemzeti pénzrendszerről, amikor az súlyos problémákkal küzd, így például a hiperinfláció kezelésére is alkalmasak lehetnek.

A legjobban mégis akkor járunk, ha egyszerűen a pénz filozófiája és működése, a történelmet mozgató pénzügyi összefüggések, vagy csak úgy a mainstreamtől kissé eltérő közgazdaságtan iránt érdeklődő olvasóként vesszük a kezünkbe a könyvet. Olvasni fogunk benne például arról is, miért Yang típusú a pénzrendszerünk, hogy alakult ki a pénz a babiloni templomokban, miként áldozott le a kamatfizetés egyházi

tilalmának, vagy hogy miként váltak egyes bankok pénzmonopóliummá a történelem folyamán. Mindezt a könyv olvasmányosan, közérthetően és kifejezetten élvezetesen teszi. A szerzők idealizmusát és ambícióit jelzi, hogy a könyv hatására idővel sokan eljuthatnak egy még nagyobb kérdésig is:

lehet, hogy nem egyszerűen a pénzrendszerünkben, hanem az egész emberiség közös készülékében van a hiba?
